

HOOFDSTUK I

INLEIDING

§ 1 *Doelstelling en bronnen*

Dit bronnen-overzicht is bedoeld als een bijdrage tot het verkrijgen van inzicht in de historische en cultuur-sociologische aspecten van het contact tussen negers en blanken in Suriname, zoals zich dat voordeed in de 18^e, 19^e en begin 20^e eeuw, en wel meer in het bijzonder tussen de weggelopen negerslaven, — marrons of bosnegers — en het gouvernement in Paramaribo. Na een zware, uitputtende strijd gevoerd te hebben, die ruim 50 jaar duurde, sloten de blanke kolonisten vrede met de drie grote bosnegergroepen respectievelijk in 1761, 1762, en 1767.

Zoals in de vredesverdragen was bepaald, werd het contact tussen beide partijen op directe wijze onderhouden door een ambtenaar-militair, posthouder genaamd, die, door het gouvernement gedetacheerd bij de bosnegers, en in hun midden wonend, het gezag vertegenwoordigde. Het was zijn taak toe te zien op de naleving van het vredescontract en rapporten naar zijn chef te sturen, van wie hij — óók schriftelijk — zijn opdrachten ontving. Zijn bevindingen, meningen en adviezen, waren van het grootste belang voor het gouvernement, dat mede uit deze gegevens haar politiek tegenover de bosnegers bepaalde. Deze politiek bestond onder meer daarin, dat men tot omstreeks 1845 het zelfgekozen isolement van de bosnegers handhaafde. Door het aantal personen dat voor handel de rivieren afvoer door een passenstelsel strikt binnen een in het vredesverdrag vastgesteld aantal te houden, beveiligde men zich tegen steeds beduchte aanvallen van grote groepen bosnegers.

Na 1845 (in de periode dus die onmiddellijk voorafging aan de emancipatie in 1863) begon men van inzicht te veranderen en pogingen aan te wenden om het contact met de bosnegers te verstevigen, hen te bewegen uit hun isolement te treden en zich in het in cultuur gebrachte deel van Suriname te vestigen. Men hoopte daarmee hen in het arbeidsproces te kunnen betrekken.

Dit artikel geeft deze veranderde inzichten en — aanvankelijk aarzelende — pogingen weer, zoals die tot uiting komen in de corres-

pondentie tussen het gouvernement en de posthouders, en wel in het bijzonder de posthouder bij de Djoeka's of Aucaners, levend aan de Marowijne-, de Cottica- en de Commewijne rivier.

De omvangrijke correspondentie tussen posthouders en gouvernement bevindt zich

- 1^e in het Algemeen Rijks Archief in den Haag, en wel over de periode van 1761 tot 1845;
- 2^e in het Lands Archief te Paramaribo, en wel over de periode 1845-1863 en 1919-1926.

Het betreffende archiefmateriaal dat zich in het Lands Archief te Paramaribo bevindt, werd door mij verzameld en op microfoto's vastgelegd tijdens een verblijf aldaar in 1961, dat gesubsidieerd werd door de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Suriname - Nederlandse Antillen, WOSUNA.*

§ 2 *Historisch overzicht*

In Suriname was sedert 1650, toen de Engelsman Francis Willoughby, graaf van Parham, bezit van het gebied nam en er een Europese nederzetting vestigde, de plantage de voornaamste bedrijfstvorm. De arbeid, noodzakelijk voor verbouwing op grote schaal van stapelproducten als suiker eerst, en later ook koffie, cacao, katoen, tabak en indigo, werd geleverd door slaven, nadat al spoedig, ook in andere tropische veroveringsgebieden, was gebleken dat blanken — niet-slaven — niet voor dit zware werk geschikt waren. Indianen die aanvankelijk gebruikt waren voor het werk op de plantages, bleken op de duur hiervoor weinig geschikt. De Portugezen vonden in de 16^e eeuw echter een enorm reservoir van betrekkelijk eenvoudig en goedkoop te verkrijgen slaven in Afrika.

De Nederlanders, die in 1634 Brazilië veroverden, en kort daarop de

* Uit de periode van 1845-1863 werd door mij de correspondentie verzameld van de posthouders bij

1^e de Djoeka's of Aucaners aan de Marowijne-, de Cottica- en de Commewijne rivier,

2^e de Saramaccaners aan de Suriname rivier,

3^e de Becoe-Moesinga of Matuarie's aan de Saramacca rivier.

Uit de periode van 1919-1926 werd de correspondentie verzameld van posthouder W. F. van Lier bij de Djoeka's aan de Marowijne rivier. Dit posthouderschap werd ingesteld bij wijze van experiment, nadat deze functie vanaf 1863 in onbruik was geraakt. Na 1926 zijn er geen posthouders meer benoemd.

Portugezen verdreven uit het West-Afrikaanse kustgebied, voorzagen het gehele gebied van Brazilië tot het zuiden van Noord-Amerika van deze werkkrachten. Bij de overname van Suriname door de Zeeuw Abraham Crijnsen in november 1668 waren daar, meldde deze, 714 slaven, vrouwen en kinderen niet meegerekend.

Na een verwarde tijd, waarbij de Staten van Zeeland en de Staten-Generaal elkaar de souvereiniteit in Suriname betwistten, verkocht Zeeland de kolonie in 1682 aan de West-Indische Compagnie (voor f 260.000,—), die in 1683 een „driemanschap” vormde met de stad Amsterdam en Cornelis van Aerssen van Sommelsdijk als deelgenoten. Dit „driemanschap” beheerde Suriname onder de naam „Geoctroyeerde Societeit van Suriname”.

De slavenhandel op Suriname werd gedreven door de in 1621 opgerichte West-Indische Compagnie, die na de vrede van Munster in 1648 en na het verlies van Brazilië moest concurreren met Engelse en Franse maatschappijen. De Compagnie verloor zijn oude macht en glorie en werd in 1674 omgezet in een nieuwe W.I.C. De financiële positie werd gesaneerd en een nieuw octrooi, dat om de 25 jaar vernieuwd zou worden, werd opgesteld door de Staten-Generaal. Dit octrooi van 1674 verschafte de nieuwe W.I.C. in de Nederlandse koloniën in West-Indië het monopolie van de handel, in het bijzonder die in slaven. De invoer van slaven werd zelfs verplicht gesteld in de artikelen van het Octrooi, dat bij de overname van Suriname in 1682 werd opgesteld. Het „slavenhalen” werd door concurrentie namelijk steeds moeilijker en bovendien minder voordelig. Bij de vernieuwing van het Octrooi, in 1730, werd de verplichte leverantie op 2500 slaven per jaar gesteld, maar de vele klachten der plantagebezitters over slaven-tekorten wijzen er op, dat de W.I.C. niet aan deze verplichting kon voldoen. In 1784 werd het monopolie dan ook opgeheven, terwijl inmiddels al sedert 1730 particulieren op speciale voorwaarden tot die handel werden toegelaten.

De Geoctroyeerde Societeit, onder supervisie van de Staten-Generaal — die steun verleende bij de verdediging van Suriname tegen binnenlandse en buitenlandse vijanden — bleef bestaan tot 1795, waarna het beheer van Suriname werd overgenomen door een „Committé tot de zaken van de Colonien en Bezittingen op de kust van Guinea en in America” tot 1801, en van 1801 tot 1816 door een „Raad der Amerikaansche Colonien en Bezittingen”.

De bestuursregeling^{1*}, vastgelegd in het Octrooi der Societeit van

* De boven-geplaatste cijfers verwijzen naar de literatuurlijst.

Suriname in 1682, werd ten uitvoer gelegd door de Gouverneur, Cornelis van Aerssen van Sommelsdijk, die haar ter plaatse meer in details regelde.

De Gouverneur, de hoogste ambtenaar in de kolonie, werd met goedkeuring van de Staten-Generaal en de Prins van Oranje, aangesteld door de W.I.C. Hij bestuurde de kolonie, met naast zich de „Politiecken Raad” („gekozen uit de aanzienlijkste, verstandigste en moderaetste onder de Coloniers”). Eerste Raad was de Commandeur, bevelhebber over de fortificatiën en het krijgsvolk. Een Raadfiscaal had zitting in de Raad, met adviserende stem. De Politieke Raad werd in 1684 verdeeld in twee Hoven: een Raad van Politie en een Raad van Criminele Justitie. De Raad van Civiele Justitie vormde een apart college. De raadslieden werden door de gouverneur gekozen uit dubbele lijsten, opgesteld door de kolonisten. Deze regeling bleef in essentie bestaan tot 1816.

Van 1799 tot 1814 was Suriname, met een korte tussenpoos, onder het protectoraat van Engeland, waarbij als enige verandering de gouverneur door Engeland werd benoemd.

In 1816 kwam een nieuw stelsel van bestuur tot stand, dat zich handhaafde tot 1828. De Gouverneur-Generaal, benoemd door de Koning, had het hoogste uitvoerend gezag; naast zich had hij een Hof van Politie en Criminele Justitie waarvan de 9 leden evenals vroeger benoemd werden door de gouverneur, op voordracht van de kolonisten, en wel van de eigenaren der plantages, „mitsdien bij de welvaart der volkplanting het meest geïnteresseerd”. De oppermacht lag echter in het moederland, van waaruit de kolonie geregeerd werd door het Departement van Koloniën.

Het ging de kolonie slecht op bijna elk gebied: het nieuwe bestuursstelsel voldeed bijvoorbeeld niet, het regende klachten en in 1828 stelde J. van den Bosch, als Commissaris-Generaal naar de West gestuurd om de toestand in ogenschouw te nemen, een nieuwe bestuursregeling op, waarbij het bestuur van alle West-Indische koloniën gecentraliseerd werd, onder één Gouverneur-Generaal, gevestigd in Suriname. Het Hof van Politie en Criminele Justitie werd vervangen door een „Hooge Raad der West-Indische Bezittingen” die het bestuur voerde over Suriname en Curaçao tezamen. (In 1845 werd deze samenvoeging weer opgeheven). De vertegenwoordiging door kolonisten werd afgeschaft. De uitvoerende macht werd geheel in handen van de Gouverneur-Generaal gelegd. De Hoge Raad bestond uit vier leden: de Procureur-Generaal, de Controleur-Generaal der Financiën, de Raad-Commissaris der Inlandse Bevolking en de Raad-Commissaris van 's Rijks Domeinen. Secretaris van de Hoge Raad was de Gouvernements-Secretaris.

Ook deze regeling voldeed niet en in 1832 werd zij al weer herzien en de centralisatie iets minder straf gemaakt. De Hoge Raad werd omgezet in een Koloniale Raad, die samengesteld was uit de Procureur-Generaal, tevens administrateur van Financiën, en zes van de aanzienlijkste ingezetenen. De kolonisten kregen nu dus weer wat meer zeggenschap, althans in de uitvoerende macht. Deze raadsleden konden op de oude wijze verkozen worden uit „eigenaars van plantages in de kolonie woonachtig, of agenten van eigenaars”. Daar op de meeste plantages in die jaren door hun eigenaars hypotheek was genomen in Nederland, waarna ze beheerd werden door agenten van die hypotheekbanken, waren de leden van de Koloniale Raad zelden plantage-eigenaren, maar gewoonlijk agenten. Hoewel ook dit bestuursstelsel nadelig was voor de kolonie — deze „plantocratie” van absente, conservatieve belanghebbenden was tegen elke verandering van de bestaande toestand — kwam er tot na de emancipatie geen noemenswaardige vernieuwing. Slechts enige financiële maatregelen werden genomen om de kolonie voor ondergang te behoeden.

Onder de omstandigheden die het karakter van de kolonie Suriname bepaalden, kan men als de belangrijkste noemen, ten eerste dat het als een wingewest voor het moederland werd beschouwd, en ten tweede dat het een slavenkolonie was.

De twee belangrijkste groepen die aan het land wilden „winnen” waren de Directeuren der Geotroyeerde Societeit en de kolonisten-plantagebezitters. Een gevolg van het naast elkaar bestaan van deze twee belangen-groepen was een sedert het begin der kolonisatie laaiende en sedert nooit luwende tweedracht tussen regering en kolonisten. Hoewel de Societeit met haar regeringsbevoegdheid, en de steun van de Staten-Generaal achter zich, meestal haar plannen wist door te zetten, wist zij zich toch afhankelijk van de medewerking der kolonisten. Ondanks obstructie van regeringsbesluiten, klachten over en weer tussen Gouverneur en Raadsleden, opvolgingsruzies, „adressen” aan Staten-Generaal en Directeuren der Societeit, heftige persoonlijke vetes enzovoorts, wist men een wankel evenwicht te bewaren, waardoor ruim een eeuw lang inderdaad grote rijkdommen verzameld konden worden door beide partijen. Rijkdommen echter, die nooit ten goede kwamen aan Suriname.

Het hevigste en bekendste conflict rees tussen Gouverneur Mauricius (benoemd in 1742) en vele notabelen. Deze ruzie liep zo hoog dat Mauricius in 1751 naar Nederland werd teruggeroepen, waar hij echter van alle blaam gezuiverd werd. Hij keerde evenwel niet terug. De

gevolgen van deze giftige tweespalt, waarin bijna iedereen in Suriname partij had gekozen, werkten nog vele jaren door.

De omstandigheid, dat Suriname een slaven-kolonie was, veroorzaakte eveneens spanningen in deze samenleving. Om slavernij als instituut te aanvaarden, dat wil zeggen: mensen als „instrument van productie”² te gebruiken, was het noodzakelijk daarvoor ook argumenten bij de hand te hebben. De voornaamste rationalisaties waren:

1^e Slavernij was niet in strijd met de Christelijke leer.

2^e De neger was inferieur aan de blanke. Dat was uit vele kenmerken op te maken: hij had „barbaarse” gewoonten (d.w.z. niet Christelijke), werken deed hij slechts onder dwang, hij was wraakzuchtig, hardleers en seksueel losbandig.

Gewapend met een superioriteitsgevoel, gesanctioneerd door de genoemde overtuigingen, stond de plantagedirecteur tegenover een slavenmacht, die bestond uit een aantal, dat in 1738 gemiddeld 25 maal, in 1787 65 maal en in 1830 20 maal zo groot was als het aantal blanken dat die slavenmacht moest beheersen. Deze massa was inderdaad alleen met dwangmaatregelen tot werken te krijgen en stond bovendien vijandig, hetzij bedekt, hetzij openlijk, tegenover de meesters. Ondanks zijn ideologie en geforceerde superioriteitsgevoelens leefde de slavenbezitter dan ook in constante vrees voor slavenopstanden, een vrees die allerminst ongegrond was.

In een dergelijke samenleving, waar de blanke meesters aan vele spanningen bloot stonden, is het niet te verwonderen dat er „zich vaak instabiele, driftige, lichtgeraakte personen met maniakale neigingen” ontwikkelden, „persoonlijkheden met psychopathologische kenmerken”,³ wat zich op de plantages niet zelden uitte in gruwelijke wreedheid en willekeur.

Hoewel de bewoners der kolonie er van overtuigd waren dat de slaven alleen met grote strengheid en voortdurende dwang tot werken waren te krijgen, zag men ook in, dat het in het eigen belang der plantagebezitters noodzakelijk was, de bovengenoemde excessen binnen redelijke perken te houden: tenslotte waren zij van de werkzaamheid der slaven afhankelijk om hun doel, het vergaren van rijkdom, te bereiken. De vele verordeningen en bepalingen, door het gouvernement gepubliceerd, getuigen van dit inzicht; het geregeld herhalen ervan getuigt van de noodzaak het matigen van wrede straffen telkens opnieuw onder de verslappende aandacht der slavenmeesters te brengen.

De slaven in Suriname hebben zich nooit in een grote opstand ver-

enigd, zoals dat elders wel is voorgekomen (Berbice, Haiti, etc.), maar wel hebben zich reeds vroeg grote groepen van de zware druk der slavernij weten te bevrijden door weg te lopen. Zij vluchtten de bossen in, of de rivieren en kregen op en bouwden dorpen en „kostgronden”. Daarbij bleef het echter niet: nood en wraakzucht dreef hen terug naar de bewoonde kolonie om plantages te overvallen en vrouwen, voedsel, gereedschappen en wapens te roven.

Reeds onder Lord Parham wordt het weglopen van slaven vermeld. Ook indiaanse slaven, die toen nog gebruikt werden, vluchtten de bossen in, en de rivieren op: de Suriname, de Saramacca en de Coppename. Zowel negers als indianen maakten het de plantages lastig. De bekendste groep negers, onder het opperhoofd Jermes, die zich eerst aan de Parakreek en later aan de Coppename vestigde, bestond toen al uit enkele honderden.

Gouverneur van Sommelsdijk, die in 1683 in Suriname aankwam, sloot datzelfde jaar vrede met de indianen, die, vrij verklaard, de kolonie daarna met rust lieten. Een jaar later, in 1684 volgde vrede met de negers aan de Coppename. Ook deze groep deed verder niet van zich horen; toch nam het weglopen toe en daarmee ook de onrust in de kolonie.

Vanaf 1690, na een opstand op een joodse plantage, waarbij de eigenaar vermoord werd en de hele slavenmacht de bossen invluchtte, werd de kolonie genoodzaakt zich beter tegen het verlies der kostbare slaven en de plunderingen der weglopers te weren.

Vele pogingen werden daartoe aangewend. Al onder van Sommelsdijk had men een gewapende burgerwacht ingesteld van 11 compagnieën (waaronder een joodse) in de districten, en 3 à 5 in Paramaribo, die patrouilles tegen de weglopers ondernamen; met weinig succes, zodat na 1730 ook militairen werden ingeschakeld. De straffen op het weglopen werden steeds strenger: sedert 1721 stond op weglopen de doodstraf. De premies, uitgereikt voor het vangen van weglopers, werden geregeld verhoogd. Wolbers⁴ meldt, dat „in 1685 de premie op het vangen en terugbrengen van een weggeloopte slaaf bepaald [werd] op f 5,—; in 1687 verhoogd tot 300 pond suiker, zoo er expressievelijk op gejaagd werd, doch anders slechts 100 pond; in 1698 vermeerderd tot f 25,— [...] en f 50,— [...]. In 1717 werd verlof gegeven aan elken kolonist om togten tegen de wegloopers te doen, en werd er eene premie gesteld van f 1500,— op de ontdekking der Klaas- en Pedro- en f 600,— der andere wegloopersdorpen, en f 10,— voor het opsporen van een bewoner der genoemde dorpen.”

Niets mocht echter baten, het weglopen nam steeds toe, vooral na 1712, toen de kolonisten, in paniek geraakt bij de inval van de franse admiraal Jacques Cassard, hun vrouwen en kinderen, vergezeld van hun slaven, het bos instuurden. Vrouwen en kinderen kwamen terug, maar een groot aantal slaven verkoos het in de bossen te blijven en zich bij de reeds gevormde groepen te voegen. In 1738 schatte men het aantal weglopers, „Marrons” genoemd, op 6000. Het aantal plantages bedroeg toen ± 400 , het aantal slaven ± 50.000 , het aantal blanken ± 2000 !

Ruim 10 % van de slaven was dus weggelopen. (Deze verhouding handhaafde zich ongeveer een eeuw lang tot ± 1830 , daarna daalde het aantal plantages en slaven. Het aantal bosnegers steeg nog met een ongeveer 1000 man tot ± 7000 in 1863).

In 1730, nadat de plantages vele aanvallen te verduren hadden gekregen, ondernam men een aantal tochten, die tot gevolg hadden dat de beruchte Klaas- en Pedro-dorpen, aan de Saramaccarivier, ontdekt en verwoest werden, waarbij omstreeks 26 negers gedood en 22 gevangen werden. Men stelde er 11 terecht waarbij men „met dezelve wat streng te werk is gegaan, op hoop dat zulk een voorbeeld een afschrik aan hunne medepligtigen zoude geeven, en de geneigdheid onder de Slaaven tot wegloopen verminderen”.⁵ Zo veroordeelde men één hunner, „Te weeten de Neger Joosje, om met een Ysren Haak door zijn ribben geslaagen aan de Galg te werden opgehangen en aldaar te blijven tot dat er de dood na volgt, gestorven zijnde de kop te werden afgekap en alhier op een Staak, aan de Waterkant, te werden gesteld en de romp ten prooi der Vogelen te blijven . . .”, een paar anderen, „omme aan een Paal te werden gebonden en dezelve met klein vuur tot assche verbrand, brandend intusschentijd met gloeyende Tangen geneepen”.⁶

Evenwel, daar de „Togten, zo zij van geen gewenscht gevolg waren, meerder kwaad dan goed toebagten; terwijl daardoor de hoogmoed niet alleen der Wegloopers, maar zelfs van de Slaven werd vermeerderd, en hen de toepaden door de Bosschen en tot de Marons werden bekend,”⁷ besloot Gouverneur Mauricius, sedert 1742 in Suriname, in 1749 tot andere maatregelen, „naamelijk, om te onderstaan of met de Wegloopers eenige Vrede, of eenige onderhandeling aan te gaan was, (gelijk de Heer van Sommelsdijk in zijn tijd heeft gedaan met de Indiaanen en Copenaamsche Negers en gelijk de Engelschen in den Jaare 1739, wanneer het Eiland Jamaica in gelijk gevaar was gebragt als Suriname, door de stoutheid der Wegloopers, een Vrede hebben gemaakt met de zoogenaamde Capiteins dier weggeloopene Negers) om redenen dat een Togh nog zoo voordelig uitvallende, niet anders uit werken zou dan

dat men eenige Dorpen vernielde, eenige dezelve bewooners doode of gevangen kreeg, en dat al dat voordeel maar was voor eenige, ja somtijds maar voor een of twee Jaaren, als wanneer zij weder even sterk in magt en dorpen waren aangegroeid, zo als voorheen meermalen was gebleeken. Bovendien, dat men ook ondervond, dat al die Togten niet alleen onoverkomelijke zwaarigheden inhadden, maar, behalve dat, zeer kostbaar waren, terwijl ieder Commando meer dan honderdduizend Guldens te staan kwam, zo aan vergoeding van Slaaven en huur als anderszins, zonder dat daardoor al die zwaare kosten, moeiten en gevaaren op verre na werd voldaan, aan het noodwendige oogmerk, om dat verderfelijk gespuis der Wegloopers of uit te roeijen of zoo verre te brengen, dat zij niets nadeeligs konden onderneemen. Dieshalve de Gouverneur oordeelde, dat zulks het beste en voordeeligste zoude kunnen geschieden met een ontzachelijke Togt, en zelfs na de Verovering van een of meerder Dorpen, om, zo als men zegt, met den Degen in de Vuist, en zelfs na een groote Nederlaag te hebben toegebracht, — de Vrede te maaken.”⁸

Het was daarbij de bedoeling van Mauricius „met de geen, die men door de Vrede afgescheiden had, de Vrede heilig te houden, en hen op alle wijze te streelen, en de anderen die buiten deze Vrede waren zonder quartier te vervolgen,” en ze „te verdeelen, en, was het mogelijk, tegen malkanderen op te hitsen”.⁹

Ondanks tegenstand der raadsleden, — die in het geheel geen heil zagen in het sluiten van vrede, en opzagen tegen de kosten van de „ontzachelijke Togt”, — zette Mauricius zijn zin door, en bereikte in eerste instantie zijn doel. Na een inderdaad zware tocht van 1000 militairen onder aanvoering van kapitein-luitenant Carel Otto Creutz naar de Saramacca, waarbij een drietal dorpen en kostgronden vernield werden, kreeg men contact met het opperhoofd Adoe en zijn omstreken 1600 onderdanen. De onderhandelingen verliepen gunstig en de voorwaarden van het vredescontract, dat in 1739 op Jamaica met de wegloopers was gesloten, werden als basis voor de vrede aanvaard. Creutz vertrok, met de belofte dat geschenken gezonden zouden worden om de vrede te bekrachtigen. Echter, nu verzetten de raadsleden, die toch al tegen het sluiten van vrede waren, zich tegen het plan om Louis Nepveu met dertig militairen en de geschenken naar Adoe te sturen. Zij vonden dit te duur, en meenden dat een paar blanken onder de heer Picolet (raadslid) en twintig lastdragers voldoende was. Het gevolg was desastreus: de troep werd aangevallen door een ontevreden opperhoofd, Zam Zam, en in zijn geheel uitgemoord. Adoe, die de geschenken niet

zag verschijnen en uit de geruchten die hem ter ore waren gekomen over de twisten in Paramaribo had opgemaakt dat de vrede een list was om hen opnieuw te overvallen, hervatte de oorlog en de aanvallen op plantages gingen weer onverminderd voort.

Op de plantages zelf kwam het soms tot bloedige opstanden. Een centrum van onrust lag in de vijftiger jaren in het gebied van de Commewijne en de zijrivieren Cottica, Perica en Tempati. In 1757 had een grote opstand in Tempatie tot gevolg, dat alle slaven van de houtplantage aan die rivier, die weigerden naar een andere, niet-houtplantage, verplaatst te worden, het bos inliepen.

Zij voegden zich bij een groep reeds eerder weggelopen negers aan de Djoekakreek, een zijrivier van de Marowijne. Tezamen vormden ze een groep van omstreeks 1600 man, die geregeld plantages aanvielen en wapens, gereedschappen en vrouwen roofden, daarbij echter op elke plantage briefjes achterlatende, ondertekend door een zekere Boston, waaruit op te maken viel dat zij bereid waren vrede te sluiten.

Gouverneur Mauricius, die zich tenslotte niet meer kon handhaven tegenover de hem vijandig gezinde kolonisten, was in 1751 naar Nederland vertrokken. Hij werd opgevolgd door Gouverneur Spörcke, die na een jaar overleed, en na enige opvolgingsstrubbelingen kwam Gouverneur Crommelin in 1753 aan het bewind. Na bijna een jaar grote moeilijkheden gehad te hebben met dezelfde raadsleden van wie Mauricius slachtoffer was geworden, kon hij, na diens eerherstel, in opdracht van de Staten-Generaal in de beide Hoven — van Politie en van Criminele Justitie — nieuwe raadsleden benoemen. Hoewel er nu aanvankelijk een goede verstandhouding heerste, begonnen de moeilijkheden al gauw opnieuw. De kolonie verkeerde in grote financiële moeilijkheden, die, met de steeds toenemende onrust als gevolg van de aanvallen der weglopers, maatregelen noodzakelijk maakten. De krijgsmacht werd ondanks hevig verzet van de raden, die hun deel der kosten ervan niet wilden dragen, versterkt, evenals een aantal verdedigingswerken, terwijl verschillende militaire posten werden ingericht.

In 1760 besloot men in te gaan op het vredesaanbod van de weglopers aan de Djoekakreek. Na eerst twee vertrouwde negerslaven naar hen toe gestuurd te hebben, om te zien of het de bosnegers ernst was, vertrokken James Aber Crombie en J. Rudolph Zobre met geschenken en concept-voorwaarden waarop vrede gesloten zou kunnen worden.

Zij werden plechtig ontvangen en nadat de twee afgevaardigden een aantal verwijten te slikken hadden gekregen, ten eerste over het wan-gedrag der blanken op de plantages en ten tweede over het feit dat er

bij de geschenken geen kruit en lood was, waar speciaal om gevraagd was en hen bovendien onder het oog was gebracht, hoe dapper de bosnegers zich tegen de blanken hadden geweed, werd de vrede in principe gesloten. Een nieuwe lijst van geschenken werd opgesteld, die na een jaar gebracht zouden worden, waarbij de vrede bij ede bevestigd kon worden. Dit gebeurde: de zelfde twee gecommiteerden vertrokken in april 1761, met een tiental militairen en 60 lastdragers, opnieuw naar Djoeka en de 22ste mei werd de vrede officieel gesloten. Boston, welbespraakt, sprak de eed uit, mede voor de beide opperhoofden: „Pamo, die het Land toebehoord, Araby die op Jouka woond”, waarna men die eed zowel op neger- als op blanke wijze bekrachtigde.*

Het vredescontract was ook nu weer opgesteld op basis van het in 1739 op Jamaica met de weglopers gesloten contract.

De artikelen waarvan de inhoud van belang is voor dit overzicht luiden:

Art. III

Dat zy vrij zullen blyven woonen ter plaatse daar zy nu zyn, en al het nodige Land aldaar in 't ronde, mids niet dichter als ten minsten twee Dagen of tien Uuren gaans van eenige Plantagiën zyn; edoch zo zy elders zich zouden willen ter neder stellen, het zy aan 't hoofd der Rivieren, of anders, zullen zy gehouden zyn, daar van altoorens Permissie te obtineeren van de Regeering deezer Landen, ook indien zy eenig bouw Hout om te verkoopen zouden willen maaken aan de hoofden der Rivieren, mede na Costume lokaal.

Art. IV

Zo by aldien het mogte gebeuren, dat na de Pardon en Accoord, en tekenen van dien, eenige Slaaven of Slaavinnen tot haar mogte komen over te loopen, zy Boschnegers verplicht zullen zyn, dezelve zonder onderscheid by de Blanken te brengen en over te leveren, waar voor zy zullen genieten de premie in geld of waaren; volgens daar van te maakene Accoord van tien tot vyftig Guldens Hollandsch voor ieder Slaaf of

* Waarbij o.a. „De Gecommitteerden waren genoodzaakt geweest bij het maaken van die Vrede, ieder een der Aanzienlijkste Negerinnen gedurende hun verblijf aldaar tot zich te neemen, om des te vaster van de Vrede verzekerd te zijn, en wijl ook hun vertrouwen op de Blanken daardoor merkelyk zoude versterkt werden”.¹⁰

Slaavinne die zy zullen brengen. Zy zullen om het meeste gemak, die gevangene aan de naaste Blanken kunnen overgeven, om die aan de naaste Raad of Burger Officier te bezorgen, waar voor hen dan ilico de premie zal werden bezorgt.

Art. VI

Dat zy Bevredigden en hun Opvolgers alle poogingen zullen doen, om alle Slaaven, die na dato dezes wegloopen, als mede Vyandlyke Indiaanen te vangen, en op te brengen, en, des noods, te dooden, ten dien einde zy ook gehouden zullen zyn, en zich daar toe obligeeeren, omme zo dra zy eenige advertentie krygen van den Heer Gouverneur, dat 'er Slaaven zyn weggeloopen, ten eersten daar op uit te gaan, om die te zoeken en te achterhaalen, ook in gevalle van Rebelle of onraad op eenige Plantagie of plaats in de Colonie, op het eerste ontbod van den Heer Gouverneur, of Gouverneur en Raaden hun Opperhoofden zullen zorgen, dat de gevraagde Manschappen van de haaren ten eersten tot zyn orders geleverd werden, en in alles de Blanken na hun beste en uiterste vermoogen ten nutte zyn, ook tegen andere Wegloopers om die uit te roeijen, vooral zo die de Blanken attaqueeren of eenige hostiliteiten komen te doen, en wel nu voor eerst eenige te saamgerotte tusschen de Marowine en Cottica; werdende verstaan, dat de vrye Indiaanen, die met ons in Vriendschap zyn, ook onder deeze Accoord zyn begreepen, en dat zy die ongemolesteerd moeten laaten.

Art. X

Zy zullen haare Producten, Vee, Goederen, Hout, enz. mogen afbrengen, doch telkens niet sterker als tien of twaalf Persoonen te gelyk, om aan Paramaribo of elders, daar het vastgesteld werd, te koop te brengen, mids zich by haar aankomst ten eerste adresseeren by den Heer Gouverneur, en van hun komst, en 't geen zy te koop brengen, kennisse geevende.

Art. XII

Dat tot nakoming van dit alles by haar zullen blyven woonen en genoegsaam getal Blanken; en zy daarentegen altoos twaalf van haare Creoolen, Zoons van haar Capiteins of Aanzienlykste zullen mede geeven en altoos laaten by de Blanken aan Paramaribo blyven, doch met verlof van die van Jaar tot Jaar te mogen verwisselen.

Art. XIII

Dat zy Boschnegers nu in het vervolg niet meer zullen ter Dood oordeelen, zonder kennissen van de Overheid alhier, zullende moeten de Deliquant aan Paramaribo aan de Regeering nevens de klagte overgeeven, als ze vermeenen de Dood schuldig te zyn, als zynde opperste Rechters, aan wien alleen over Dood, en Leeven te jugeeren competeert; alle andere Straffen werden aan haar overgelaaten.

Ingevolge artikel XII werd een blanke militair, sergeant Frick, met twee soldaten, als posthouder op het dorp van het Groot-Opperhoofd geplaatst. Men sprak in het vervolg van de „bevredigde bosnegers van achter Auca” of „Aucaners”, omdat die vrede inderdaad „achter” de plantage Auca, gelegen aan de Sarakreek, gesloten werd, en wel 57 mijl ervandaan: aan de Djoekakreek. Deze bosnegers zelf noemden zich Djoeka's en hun gebied Djoeka.

Nu deze eerste vrede succesvol was gesloten, bleken ook de Saramaccaners weer bereid tot nieuwe pogingen. Buiten hun eigen gebied, namelijk op het hoofddorp der Djoeka's, Bongo Dotti, waar enige vrede-willige Saramaccaners zich hadden vervoegd, werd met hen onderhandeld over de mogelijkheid om op dezelfde voorwaarden tot overeenkomst te komen. Hierbij speelde Louis Nepveu, broer van Jan Nepveu (later gouverneur), een belangrijke rol; hij voerde de onderhandelingen, eerst op Bongo Dotti, later aan de Sarakreek,* waar tenslotte, op dezelfde wijze als met de Djoeka's, met de Saramaccaners vrede werd gesloten op de 18e september 1762. De posthouder, vaandrig J. Dorig, vestigde zich op de post Victoria aan de Suriname-rivier waaraan de Saramaccaners zich langzamerhand vestigden.

Hetzelfde neger-opperhoofd Zam Zam dat in 1750 de vredes pogingen deed mislukken, bemoeide zich met de uitdeling der geschenken en sloeg daarbij het opperhoofd Moesinga over. Deze, woedend hierover, en overtuigd dat de blanken hier mede schuld aan hadden, viel een aantal plantages aan, nam 150 slaven mee en sloeg een naar hem uitgezonden patrouille af. Hij sloot echter tenslotte toch, tezamen met zijn mede-opperhoofd Becoe, in 1767 een afzonderlijke vrede. Deze groep, de Becoe-Moesinga of Matuari negers genoemd, bleef aan de Saramacca gevestigd. Voor het vervoer van hun producten kregen zij vrije doorgang door de Wanica-kreek, terwijl de posthouder zich vestigde in Saron, aan de Saramacca.

* Zijrivier van de Surinamerivier.

De vrede was nu gesloten. De vreugde hierover was groot. Er werden in Paramaribo bid- en dankdagen gehouden, Gouverneur Crommelin werd door de Directeuren der Societeit geprezen en gelukgewenst, degenen die zich metterdaad hadden ingespannen voor het sluiten der vrede werden beloond met geld en geschenken.

De problemen van de kolonie waren hierdoor echter allerm minst opgelost: het bleek al gauw dat met het sluiten van vrede met de genoemde groepen bosnegers geen afdoende garantie tegen het weglopen van slaven was bereikt. Hoewel de drie groepen zich, zij het met veel weerzin en lijdelijk verzet, min of meer aan de bepalingen van het vredesverdrag hielden en een deel der weglopers uitleverde, weerhield dit de slaven, die geen verbetering zagen in hun behandeling op de plantages, niet hiertegen in opstand te komen, weg te lopen en nieuwe haarden van onrust te vormen, en de kolonie in paniek en gevaar te brengen. Opnieuw trof men vele maatregelen. Gouverneur Nepveu, benoemd in 1770, was daarin bijzonder actief. Hij deed een militair kordon om het bebouwde deel der kolonie aanleggen: een verbindingsweg, met op geregelde afstanden militaire posten.* Hij richtte het „Vrijcorps” op, bestaande uit vrijgekochte negers en mulatten, die ingeschakeld werden bij tochten tegen weglopers. Een nieuwe versterking van 1200 man troepen werd aangevraagd en in 1773 kwamen 800 man uit Nederland aan onder bevel van kolonel Fourgeoud.

De nieuwgevormde groepen „Marrons” vielen de plantages in het Commewijne- en Cotticagebied bijzonder hevig aan, sloegen met succes militaire patrouilles af en overvielen militaire posten van het kordon. Hun opperhoofden, Bonni, Baron en Joli Coeur, waren goede krijgslieden, moedig en wraakzuchtig. Het kostte de kolonie en de uit Nederland aangevoerde krijgsmacht jaren van enorme inspanningen hen uit hun tot vestingen versterkte dorpen te verdrijven, en hen tenslotte diep het land in te jagen en onder voogdijschap der Djoeka's te brengen, aan de boven-Marowijne. Deze oorlog, met meerdere of mindere heftigheid gevoerd, maar nooit geheel aflatend, duurde van 1769 tot 1789.

De posthouders intussen, sedert de vrede bij de drie stammen geplaatst, (aanvankelijk op het hoofddorp, waar het Groot-Opperhoofd zetelde) trachtten hun taak daar uit te voeren. Het was allerm minst een sinecure.

* „Het strekte zich ongeveer uit van de Joden-Savanne aan de Surinamerivier in nagenoeg westelijke richting tot aan den post Imotappi aan de Boven-Commewijne; van daar liep het recht noordelijk langs deze rivier tot aan den post l'Espérance, vandaar ging het in W.O. ricsting, passeerde de Perica tot aan Willemsbrug, en wendde zich dan noordwaarts naar de kust.”¹³

Redenen voor strubbelingen waren er altijd in ruime mate, en de niet te benijden militairen waren er vaak nauwelijks tegen opgewassen. Over elke wegloper die uitgeleverd moest worden volgens het vredescontract moest opnieuw langdurig onderhandeld worden. De periodieke uitdeling van geschenken aan de bosnegers ging altijd gepaard met moeilijkheden: steeds voelden zij zich tekort gedaan, en vonden zij dat ze te ver moesten reizen om de goederen van de opslagplaats af te halen.

Hun wantrouwen tegen de blanken, van wie zij steeds nieuwe aanvallen meenden te kunnen verwachten, uitte zich in hun houding tegenover de posthouder. Deze moest zich een even goed en listig diplomaat betonen als zijn gastheren, om althans een deel van zijn opdracht uit te kunnen voeren.

De eerste posthouder bij de Djoeka's, sergeant Frick, een Duitser van oorsprong, die het neger-engels slecht beheerste, hield het niet langer dan tot 1763 uit. In één van zijn brieven (in augustus 1762) klaagt hij over de moeilijkheden die het gevangen nemen en houden van weglopers opleverde: zij hadden wapens en verzetten zich hevig. Hij vraagt om boeien en eindigt met een pathetische noodkreet om meer hulp bij het toezenden van proviand en goederen, die de negers slechts voor een vergoeding die hij niet kon betalen voor hem willen halen. „Ik ken dog niet gelooven, dat het de intentie van UEd. Achtb. Heren is mij soo slechter dings soo te seggen, mij hier te laten crepeeren, sonder kleederagie, sonder kruijt en loot.” Tenslotte raakte hij zozeer uit de gunst der bosnegers, dat zij hem een paar maal verboden brieven naar Paramaribo te sturen om hun wensen en klachten over te brengen „daar het toch niets hielp”, en hem zelfs eens gevangen zetten, met zijn twee soldaten, en hem alle bezittingen afnamen. Hij werd wel snel vrijgelaten, maar vertrouwen deden de bosnegers en hij elkaar niet meer, en hij vroeg om aflossing.

Hoewel zowel Gouverneur Crommelin als de Societeit het posthouderschap om verschillende redenen liever door een burger („politiek persoon”) dan door een militair vervuld zagen, verzetten de raden der beide Hoven zich hiertegen, en met succes. Tegen het voorstel een „bekwaam, moderaat en verstandig man, niet-militair” te benoemen brachten zij in: dat het te hoge kosten voor de ingezetenen met zich zou brengen; dat onder de militairen genoeg bekwame onderofficieren te vinden waren, die een wakend oog op de bosnegers konden houden; dat onder de „politicquen” zo ze „een en ander al op schrift kunnen stellen” een bekwaam man veel moeilijker te vinden was; dat het een gevaarlijke post was. Een militair is verplicht bij moeilijkheden op zijn post te blijven.

Een burger kon die verlaten, als het hem „te warm wierd”.

Tot in de 19^e eeuw bleven de posthouders dus militairen, die af en toe een „douceur” van 100 of 150 gulden kregen, voor het oplossen van moeilijke problemen.

Nadat in 1789 de oorlog tegen de Bonninegers was geëindigd en deze door de Djoeka's aan de boven-Marowijne belet werden de kolonie verder last te bezorgen, kwamen er geen grote opstanden meer voor. Het weglopen der slaven ging weliswaar door, maar in verminderde mate. Oorzaken hiervoor waren onder meer: het teruglopen van het aantal plantages en daarmee van het aantal slaven; het verbod van slavenhandel in de Nederlandse gebiedsdelen, dat gold sedert 1814; het langzaam doorwerkende inzicht, dat men de slaven beter moest behandelen dan tot dusver, hetzij uit nuttigheids-, hetzij uit humanitaire overwegingen. De afschaffing der slavernij, eerst door Engeland in 1833, daarna door Frankrijk in 1848, waarvan het bericht ook was doorgedrongen tot slaven en bosnegers in Suriname, deed de verwachting ontstaan dat Nederland zou volgen, wat ook gebeurde, zij het pas in 1863.

§ 3 *Het posthouderschap na 1835*

De vrees voor een oorlog met de bosnegers, hetzij door verspreide aanvallen, hetzij door een algemene overval van de verschillende „bevredigde” stammen tezamen, al of niet verbonden met de weglopers, en zelfs met Indianen, was in de eerste helft van de 19^e eeuw nog in de gehele kolonie aanwezig. Toen dan ook in 1835, 1837 en 1838 de Vredescontracten met de drie bosnegerstammen (de Saramaccaners, de Djoeka's of Aucaners en de Matoearis of Becoe-Moesinga negers) werden hernieuwd, vormden een herhaling van maatregelen, opgesteld ter bescherming der Kolonie, door middel van vastgestelde grenzen, waar voorbij de bosnegers niet mochten komen, en een passenstelsel ter beperking van aanvallen door hen die voor handel de rivieren mochten bevaren en naar de stad komen, tezamen met de bepalingen over het opvangen en uitleveren der weglopers, het voornaamste deel ervan.

De controle op de naleving van het nieuwe contract werd, veel meer dan dit bij het oude van 1761 het geval was, toegewezen aan de posthouder, die zich op zijn vooruitgeschoven post op de hoogte moest stellen van alle bewegingen der bosnegers, en daarvan geregeld verslag moest uitbrengen.

In het met de Djoeka's op 25 maart 1837 gesloten „Politiek Contract” worden status en taak van de posthouder aldus omschreven:

art. 4 ¹⁴ luidt: „Zoowel het Groot-Opperhoofd als ieder ander Opperhoofd moet wonen in het dorp waarover hij het gebied voert [. . .]; en zal de Posthouder en Bijlegger * of wel een hunner, zoodanig als de Regeering dit zal goedvinden altoos in- of nabij het dorp van het Groot-Opperhoofd wonen.”

art. 5: „Het Groot-Opperhoofd, en alle de Opperhoofden, zoowel als de Kleine en Bosch-Kapiteins moeten, binnen den tijd van eene maand na dagteekening dezes, aan den Posthouder opgeven het getal mannen, vrouwen, jongens en meisjes waaruit hun volk bestaat, alsmede het getal goede en defecte geweren, en moeten zij bij iedere volle maan aan den Posthouder opgeven de namen der overledenen en geboren, sedert de laatste volle maan.”

art. 6: „Wanneer door hen eene patrouille wordt gedaan boven het kordon,** zal hen eene Premie van vijftig gulden voor ieder opgevangen weglooper worden uitbetaald, doch moet de Posthouder alvorens daarvan kennis dragen en daarin toestemmen, dat zoodanige patrouille plaats heeft.”

art. 13: „Bij het overlijden van een Groot-Opperhoofd of andere Opperhoofden zullen zij wel andere mogen kiezen, doch moeten zij daarvan dadelijk mededeeling doen aan den Posthouder, en aan denzelfden den stok, ringkraag etc. overleveren, die, na de noodige inlichting te hebben bekomen, in hoeverre dat nieuw gekozen Opperhoofd het vertrouwen der Regeering door zijn goed gedrag waardig is, daarover zal schrijven en zal na dat deze benoeming door de Regeering zal zijn geconfirmeerd, het Opperhoofd den Eed van getrouwheid moeten komen afleggen;”

art. 15: „Nimmer zullen er meer dan veertig hunner te gelijk passen naar Paramaribo of elders mogen hebben: [. . .] en moeten zij tot het bekomen dezer passen, zich tusschen 8 uren 's morgens en 4 uren des namiddags tot den Posthouder, als deze er is, en anders tot den bijlegger vervoegen, en hem specifiek opgeven hunne namen, die hunner opperhoofden en dorpen, het getal goede en defecte geweren, den inhoud hunner lading, hetgeen zij willen inkoopen, de afbrengen tijgerkoppen, en wat hij hen verder zal komen te vragen.”

De artikelen 22, 23, 24 en 25 regelen de vergoeding voor het vervoeren van de posthouder of de bijlegger van en naar de stad, evenals het op en afbrengen van goederen. Brieven moeten kosteloos vervoerd worden.

* assistent-posthouder.

** d.w.z. ten zuiden van het „Militair Kordon”, de verdedigingslinie die Gouverneur J. Nepveu in 1778 had laten aanleggen.

art. 26: „Zij mogen geene geweren laten repareren en ook geen aankoop doen van geweren, kruid, lood, houwens noch vuursteen, zonder dit aan den Posthouder wordt gevraagd, die dat achter de pas zal schrijven, en ten gevolge daarvan een permissie billet hebben bekomen.”

art. 27: „De overtreders van een of meer dezer condities zullen gestraft worden, ingeval zij in handen der Regering vallen aan Paramaribo, en zoo zij in hun land zijn of gaan, door het Groot-Opperhoofd ten overstaan van den Posthouder of Bijlegger, die daarvan rapport zal maken.

En wanneer daaraan niet wordt voldaan, zal de vaart voor alle de Aucaners gestopt blijven tot dat de afstraffing heeft plaats gehad.”

In de algemene „Instructies voor de Posthouder bij de Boschnegers”, op 11 november 1835 bij resolutie vastgesteld, die elke posthouder als richtlijn kreeg, werden hem genoemde maatregelen meer in detail ter uitvoering opgedragen. De posthouder moest, zodra hij op zijn residentie aankwam, het Groot-Opperhoofd en alle opperhoofden in vergadering bijeenroepen, hun de punten uit het contract nog eens uiteenzetten, en hun mededelen dat „alle klagten, verzoeken en in een woord, alles wat de Boschnegers ter kennis der Regering wenschte te brengen, door zijne tusschenkomst moeten geschieden.”

Verder kreeg de posthouder in deze Instructies (35 FII) zijn administratieve taak omschreven:

art. 4: „De posthouder zal van al hetgeen in zijn district, waarin hij als resident van de hooge Regering fungeert nauwkeurig Journaal houden en een register aanleggen van de door hem afgegeven passen, die genummerd moeten zijn, en de namen der Boschnegers, die hunner opperhoofden en dorpen en den datum van hun vertrek moeten vermelden. Ook zal hij een register aanleggen van alle de retourpassen, hij zal zoo veel mogelijk van de geboorte en sterfgevallen van elk dorp in het bijzonder aantekening doen, hij is gehouden een conduitelijst op te maken en bij te houden van het doorlopend gedrag der opperhoofden en van alle deze registers en schrifturen alle drie maanden een uittreksel in duplo naar den ambtenaar voor het Departement der boschnegers en Indianen, aan den Gouvernements Secretaris toegevoegd te Paramaribo, afzenden met bijvoeging van zijne aanmerkingen zoo die er zijn.”

art. 10: „Hij zal bij retour der boschnegers tot hem stiptelijk onderzoeken, of de inhoud hunner alhier [Paramaribo] bekomen terugreispassen wel is geopserveerd geworden, door na te gaan:

a Het getal vermelde goede en defecte geweren,

b Het getal aangekochte houwens,

c De kwantiteit kruid, en nieuwe geweren en ingeval daaraan niet is voldaan, zal hij over-compleete aanhouden, onderzoek doen hoe zij daaraan zijn gekomen, hetzelfde bij vertrouwde gelegenheid naar hier afzenden en aan de overtredders in geen jaar eenige nieuwe pas verleen.

Met nadruk wordt de posthouder gewezen op zijn taak, de bewegingen der bosnegers onderling, en hun contacten met andere groepen „bevredeigde” bosnegers, als ook met weglopers en indianen, scherp in het oog te houden en te melden:

art. 6: „Het wordt den Posthouder zeer ernstig aanbevolen, om met de meeste geheimhouding en discretie te onderzoeken, welke de opperhoofden in Dorpen zijn, die zich schuldig maken aan het ophouden van weggelooopen slaven of de zulke die in verbintenis staan met kampen van weglopers.”

art. 7: „Hij zal langs alle mogelijke wegen de boschnegers trachten te beduiden, welke nadeelige gevolgen en oponthoud ongeoorloofde connecties hen zoude kunnen veroorzaken.”

art. 8: „Hij moet alle gelegenheden waarnemen om zich naar waarheid te informeren met welke indiaansche stammen de boschnegers in vriendschap leven en op welke wijze zij elkander in het een of ander de behulpzame hand bieden en of deze indianen bij de Regering wel of niet bekend zijn.”

art. 9: „Hij zal zoeken ontwaar te worden op welke wijze, zowel de boschnegers als de wegloopers amunitie bekomen, daarin met alle omzigtigheid te werk gaande en iets daarvan met zekerheid ontdekkende, daarvan ten spoedigste kennis te geven.”

art. 11: „Hij zal alles aanwenden, om bekend te worden met de connecties tusschen de drie bekende boschnegerstammen * en voorts alle middelen aanwenden om de differenties tusschen hen levendig te houden, doch in allen deele zich voorzichtig gedragen en het vertrouwen der opperhoofden trachten te winnen om langs dien weg achter hunne ware oogmerken te komen, zonder dat het echter den schijn hebbe, dat de Regering daar eenig belang in stelt.”

* De Djoeka's of Aucaners, de Saramaccaners en de Matoearies of Becoe-Moesinga-negers.

art. 12: „Hij zal tenminsten een maal 's jaars de boven en beneden dorpen der boschnegers moeten resiteren, en zal hij bij die gelegenheid nauwkeurig onderzoeken of er ook weglooper negers onder hen werden opgehouden en zoo ja, of zij zelfs eenige gemeenschap of verstandhouding met wegloopers hebben, daarvan nauwkeurig aantekening doen en een Rapport daarvan indienen naar hier, en bevind hij dat er op het een of ander dorp wegloopers of gevangenen slaven opgehouden worden, alsdan te zorgen, dat dezelve met allen mogelijken spoed naar herwaarts aan de Regeering worden uitgeleverd.”

In het Politiek Contract werd bepaald (art. 27) dat overtreders van de verdragspunten hetzij in Paramaribo, het zij door het Groot-Opperhoofd gestraft zouden worden, ten overstaan van posthouder of bijlegger, en dat bij in gebreke blijven hiervan de vaart gestopt zou worden. Bovendien had de posthouder volgens zijn instructie (art. 18) als machtmiddel tegen overtredingen als diefstal, clandestiene invoer van kruit en geweren, „disrespect aan blanken en disobedientie aan hunne opperhoofden”, de mogelijkheid tot het inhouden van passen.

Tenslotte werd de posthouder toegestaan eenmaal per jaar voor inkopen naar Paramaribo te komen (art. 13), maar verboden (art. 16) „om eenige handel van wat aard ook met hen [de bosnegers] of met de indianen te drijven, ten einde de daaruit spruitende verplichting voor te komen, moettende hij steeds zijne onafhankelijkheid onder hen weten te bewaren, waarvan echter blijft uitgezonderd hetgeen hij in ruiling heeft te geven voor benodigdheden tot zijn onderhoud.”

In art. 15 werd hem „ernstig aangemaand [. . .] om zich van eene al te groote gemeenzaamheid met de boschnegers te onthouden, daar zulks niet alleen voor hem zelve eene minachting doet geboren worden, maar door zulk een vernederend gedrag, het belang der Regering verwaarloosd wordt en in het algemeen de blanken bespottelijk maakt voor 't oog van hen waaraan zij in levenswijze en zeden tot voorbeeld moeten strekken, zoo, dat hij in allen opzichte zijn respect bij dit volk moet blijven maintainen.”

Waar de taak van de posthouder dus voornamelijk op neer kwam was: te zorgen dat de weglopers door de bosnegers (eventueel door patrouilles) werden opgevangen en uitgeleverd; na te gaan of er contact was tussen bosnegers en indianen en dit met het oog op samenzweringen te voorkomen; de aantallen der bosnegers en de namen der dorpen op te geven; door middel van passen het aantal naar de stad en op de rivier trekkende bosnegers te beperken; aantekening te houden van de handel die zij

dreven, tenslotte de smokkelhandel, voorai in kruit en geweren, tegen te gaan.*

Aan het ten uitvoer leggen zowel van „Politiek Contract”, als van de „Instructies” ontbrak wel het een en ander. In de eerste plaats trachtten beide partijen zich zoveel mogelijk aan hun verplichtingen te onttrekken: de bosnegers saboteerden het uitleveren van weglopers en dreven smokkelhandel, de regering traineerde het sturen van geschenken, die volgens het contract om de vier jaar geleverd moesten worden en verzuimde een posthouder „in of nabij het dorp van het Groot-Opperhoofd” te plaatsen, een feit waar de Djoeka's zich geregeld over beklagden. In 1842 werd de post Armina, die toch al een eind van het Groot-Opperhoofd af was, verlaten en toen Ch. L. Dhondt in 1846 posthouder werd, bleef hij aan de Cottica wonen, terwijl de assistent-posthouder aan de beneden Marowijne in Albina, zetelde. Het jaarlijks „resiteren” van de dorpen aan de Marowijne gelegen, zoals de posthouder werd opgedragen in art. 12 van zijn Instructie, heeft Dhondt nooit gedaan. Na zijn benoeming tot posthouder bezocht hij het Groot-Opperhoofd aan de Tapanahony en bij dit ene bezoek in 1846 bleef het.

De assistent Gouvernements Secretaris, H. C. J. Slengarde, schreef dan ook in een verslag aan de Gouvernements Secretaris, (13 juli 1846 (12)),** sprekend over het te laat uitdelen van geschenken (Hfst. III, 2): „Wanneer men nu aanneemt dat het niet nakomen van het Contract door ons, ontevredenheid onder hen verwekt, kan men ook niet ontkennen, dat zij goede reden hebben, om wanneer zij tegen het verdrag handelen, te kunnen beweren, dat de blanken dit eerst hebben geschonden.”

Van de taak om „met de meeste geheimhouding en discretie” (art. 6 van de Instructies) achter de politieke activiteiten der bosnegers te komen, kwam weinig terecht. Bij geruchte kregen de posthouders soms informaties, waarvan men de indruk krijgt, dat de bosnegers ze opzettelijk op die manier bekend wilden maken, en waarvan de waarheid nooit geheel was te achterhalen.

De activiteiten der posthouder leverde vaak minder positieve resultaten op dan de opstellers van Politieke Contracten en Instructies verwachtten, zoals geregeld bleek uit manende en korzelige brieven uit Paramaribo aan de diverse posthouders. Dit kan mede verklaard worden

* Behalve de posthouders hadden ook de militaire posten, evenals sommige plantages het recht passen en producten der passerende bosnegers te controleren.

** De tussen haakjes geplaatste cijfers verwijzen naar het catalogusnummer van de archiefstukken, vermeld in de documentenlijst.

uit het feit dat de verhouding tussen de bosnegers en de regering volstrekt eenzijdig was gezien. Zo had men geen begrip van de opvattingen die de bosnegers hadden over de betrekkingen tussen hen en het gouvernement en over de inhoud der met hen gesloten contracten. Het gouvernement en de gehele kolonie gingen ervan uit, dat aan de bosnegers met kracht van wapenen vredesbepalingen waren opgelegd, die er hun (onder toezicht, want te vertrouwen waren ze nooit!) van moesten weerhouden de kolonie opnieuw te bedreigen door aanvallen op de plantages en het opnemen van weglopers. De bosnegers daarentegen meenden dat de blanken, hoewel zij hun positie door het inzetten van een krijgsmacht versterkt hadden, er niet in waren geslaagd hen te verslaan, en hun tenslotte dáárom een vredesverdrag hadden aangeboden. Wel legde dat vredesverdrag hen aan banden wat betreft bewegingsvrijheid en verbonden zij zich tot het uitleveren van weglopers, maar zij hadden zich de vrijheid van persoon, zowel als de zeggenschap over het gebied waar zij woonden, op eigen kracht verworven. Hun zelf gekozen isolatie beschermde hen tegen de blanken (want te vertrouwen waren die nooit!) terwijl zij hun wensen kenbaar konden maken aan de posthouder, die in hun ogen heel weinig gezag vermocht uit te oefenen. De geschenken die zij eens in de vier jaar aangeboden kregen beschouwde zij als een soort tribuut.

Het gevolg was wederzijds wantrouwen en onbegrip, die een eeuw nodig hadden om enigermate te verminderen, en nog een eeuw om te veranderen in betrekkelijk ontspannen relaties.

Wat de posthouder betreft, uit de Instructies bleek, dat de bosnegers geen ongelijk hadden hem in hun midden te wantrouwen, al zagen zij het nut van het hebben van een contactpersoon in. Wat hun weinig hoge dunk van zijn gezag betreft, ook dat zagen zij goed: als zij werkelijk weigerden verdragsbepalingen of andere instructies uit te voeren, stond de posthouder vrijwel machteloos.

Bovendien zagen zij heel goed in, dat de posthouder een weinig belangrijk ambtenaar was, met een heel laag inkomen. Over zijn algemene ontwikkeling konden zij niet oordelen, maar wel over zijn vermogen indruk op hen te maken, begrip van situaties te hebben, handelend te kunnen optreden, en ook: de listen der bosnegers, die tot hun politiek spel behoorden, te doorzien en te ontzenuwen.

Het kwam helaas niet vaak voor dat de posthouder de kwaliteiten had om aan de verwachtingen van het gouvernement, of aan die van de bosnegers te voldoen. Dat was niet verwonderlijk. Zij werden gerecruiteerd, eerst uit militairen, meestal met de rang van sergeant, en soms

van luitenant, later uit oud-militairen van dezelfde rang, een enkele maal uit andere kringen, maar zelden was het een goed ontwikkeld man. Zijn financiële positie was weinig aantrekkelijk: de posthouder bij de Djoeka's kreeg in 1846 een jaarsalaris van *f* 1300,—. Dat was al een verbetering vergeleken bij de tijd toen de posthouders nog uitsluitend militairen waren en van hun soldij moesten bestaan.

Eenmaal op zijn post, had hij bijzonder weinig steun van het gouvernement. Het contact werd onderhouden door middel van brieven die er soms wekenlang over deden voor ze via bosnegers heen en terug waren.

Zijn machtmiddelen waren zoals gezegd schaars: passen inhouden of de doorvaart afsluiten, en de middelen om ze toe te passen en kracht bij te zetten waren practisch nihil.

Toen het gouvernement in de tweede helft der 19^e eeuw, mede als gevolg van een meer humane instelling, — overigens nog vaak gestoeld op het nuttig effect dat dit zou kunnen afwerpen, — het „verbeteren” van zeden en gewoonten der bosnegers als een taak van de posthouders ging zien, schreef de Inspecteur der Domeinen, H. C. J. Slengarde, in een rapport over een tocht naar de Djoeka's en de Bonninen in december 1860 (zie Hfst. III, 5) „[. . .] Het is voorzeker te betreuren dat het Nederlandsch Gouvernement zich het lot der Aucaners en Boninegers niet eerder en krachtiger heeft aangetrokken. Met uitzondering van Dr. Hostmann, die eenigen tijd onder de Aucaners als Posthouder vertoefde,* wiens verblijf onder hen echter te kort was om veel wezenlijk nut te kunnen stichten, is het Gouvernement bij verschillende Boschnegerstammen altoos slecht vertegenwoordigd geweest en wel door een slag van menschen, die wegens kunde en beschaving niet veel te beteekenen hadden en wier zedelijke voorbeeldstelling weinig geschikt was om aan het nuttige doel, met hunne plaatsing beoogd, te beantwoorden.

Hoe zou het trouwens mogelijk geweest zijn om geschikte lieden te vinden bij het karige loon, voor de betrekking van Posthouder vastgesteld? Aan den Heer Kappler zelfs, die op den regel eene gunstige uitzondering maakt, was gedurende geruimen tijd een jaarwedde van slechts *f* 672,— toegekend. Zou het dus te verwonderen zijn, indien zijne betrekking, aan de behoorlijke waarneming waarvan vele gevaren, ziekten en opofferingen verbonden zijn, als eene nevenzaak door hem werd beschouwd? Van hem is trouwens ook nimmer verlangd om met kracht zich op de beschaving en zedelijke ontwikkeling der Boschnegers toe te leggen, hetgene hem, zonder middelen daartoe, op zijne van hen

* van mei 1840 tot december 1840.

zozeer verwijderde standplaats Albina, niet doenlijk kon zijn geweest, immers niet op die afdoende wijze, als door het belang der zaak gevorderd wordt. Wij hebben het hiervoren reeds gezegd, dat het voorbeeld, gepaard aan goede volhardende leiding alleen in staat is, om een gunstigen ommekeer te weeg te brengen in de zeden en godsdienstige begrippen van de Boschnegers, en hen tot nuttige leden van de maatschappij te vormen. Hoe vaak is ons dit duidelijk geworden in de gesprekken, die wij met hen voerden, en waarin zij te kennen gaven, zeer gaarne te zullen zien, dat een fatsoenlijk blanke zich onder hen kwam vestigen, om hen te onderwijzen, leiden en bekend te maken met al den rijkdom welke het mineraal en plantenrijk in Auca opleveren”.

De activiteiten der posthouders zijn te verdelen in de uitvoering van 1^e hun administratieve taak en 2^e speciale opdrachten.

Voor al de uitvoering van speciale opdrachten, waarbij de posthouder op eigen initiatief moest handelen, geeft inzicht in de persoonlijkheid der posthouders en in de reacties der bosnegers.

In dit overzicht zijn de belangrijkste in de behandelde periode voorkomende onderwerpen weergegeven. Niet opgenomen zijn:

- 1^e Contacten met Indianen. Deze waren zeer schaars, en staan los van het hier beschreven contact met de Djoeka's.
- 2^e Ziekten en epidemieën. Een aantal keren komt een periode van roodvonk, mazelen en pokken onder de Djoeka's voor. De bosnegers zelf of het bestuur stopte dan de vaart op de rivieren tot men meende dat het gevaar voor besmetting geweken was. Belangwekkende gegevens komen hierover in de brieven der posthouders niet voor.
- 3^e In 1846 trachtte het gouvernement de bosnegers zonder succes, over te halen als arbeiders in haar dienst te treden teneinde de „Kwatta”-weg bij Paramaribo aan te leggen.
- 4^e De migratie van de Djoeka's uit hun oorspronkelijk stamgebied, de Djoekakreek aan de Marowijne. Het overgrote deel trok in de tweede helft der 18^e eeuw naar de Tapanahoni. Kleinere groepen vestigden zich aan de Sarakreek, een zijrivier van de Suriname, en aan de Boven-Commewijne en de Cottica. Tot 1856 trachtte het gouvernement hen te bewegen allen aan de Tapanahoni te gaan wonen. Dit had weinig succes en de pogingen werden opgegeven toen in 1856 alle bosnegers grotere bewegingsvrijheid kregen.
- 5^e Het weglopen der slaven van de plantages nam in de 19^e eeuw af, maar hield niet op. Grote groepen werden niet meer gevormd. De

weglopers waren niet meer gevaarlijk voor de kolonie, hoewel zij het de plantages nog wel lastig maakten. Het verlies van slaven bleef een schadepost voor de eigenaars. Er werden dan ook tot omstreeks 1850 nog steeds patrouilletochten gehouden: door militairen (en wel voornamelijk door het Vrijcorps") *, door de burgermilitie en door de „bevredigde bosnegers". De resultaten van die tochten waren, evenals in de 18^e eeuw, gering. Ook het uitleveren van opgevangen weglopers door de bosnegers bleef stroef verlopen. Het totale aantal weglopers tussen 1800 en 1863 was niet precies bekend. Het koloniale Verslag schat hen op een kleine 800. Het aantal uitgeleverde en op tochten gevangen weglopers bedroeg niet meer dan enkele tientallen.

De onder 3, 4 en 5 genoemde onderwerpen zullen elders beschreven worden.

* Zie Hfst I, 2.